

Řeč u jedinců se sluchovým postižením a logopedická péče

Ontogenetický vývoj řeči

1. přípravné období

- prenatálním období
- křik
- broukání
- žvatlání

2. vlastní vývoj řeči

- stádium emocionálně volní (1-1,5 r.)
- stádium egocentrického vývoje řeči (1,5-2 r.)
- stádium rozvoje komunikační řeči (2-3 r.)
- stádium logických pojmů (kolem 3 let)
- intelektualizace řeči (přelom 3. a 4.r.)

Ontogenetický vývoj řeči u SP

➤ mezi nejdůležitější determinující faktory patří :

- *stupeň sluchového postižení,*
- *přítomnost nebo absence dalšího postižení,*
- *věk a dosažené stádium vývoje řeči, kdy sluchové postižení vzniklo,*
- *exogenní sociální faktory stimulačního rodinného prostředí z hlediska úspěšné nebo neúspěšné obousměrné komunikace,*
- *včasná diagnostika a včasný start speciální rehabilitační péče, ovlivněná rodinnou výchovou, později kvalita rehabilitační péče a spolupráce s rodinou.*

➤ další faktory ovlivňující vývoj řeči sluchově postiženého dítěte:

- účinnost sluchadel nebo kochleárního implantátu

- *schopnost dítěte využít svého sluchového potenciálu*
- *nadání pro řeč*
- *schopnosti a dovednosti logopeda, který bude s dítětem pracovat*

Narušené jazykové roviny

* foneticko – fonologická rovina

* lexikálně sémantická rovina

* morfologické-syntaktická rovina

* pragmatická rovina

Hlas jedinců se sluchovým postižením

- vyvození hlasu
- samovolné vydávání hlasu – odměna
- motivace k užívání hlasu
- chování dítěte v náruči
- různé pomůcky
- mluvení do ucha nebo do dlaně
- PC programy
- fonátor

dále:

- aktivní a vědomé užívání hlasu
- citoslovce, jednoduchá slova
- sluchadlo - stimulace k mluvení vlastním příkladem
- **modulační faktory řeči**
 - nelze je odezřít a ani napodobit
 - zpívání, tleskání do rytmu, tanec s dítětem, recitace jednoduchých říkadel

Důsledky jednotlivých typů sluchového postižení na vývoj a kvalitu mluvené řeči

Nedoslýchaví

- *rozvoj řeči nedoslýchavého dítěte začíná stagnovat v době, kdy se začne vzdalovat od své matky a na větší vzdálenost už dobře neslyší*

a) převodní nedoslýchavost

- na základě nižší intenzity sluchových vjemů, popř. horší možnosti diskriminace zvuků dochází k nedokonalému slyšení.

- *koncovky, předložky, spojky, ohebné koncovky podstatných jmen, sloves a přídavných jmen, členy, atd. - obtížněji slyšitelné, špatně osvojovány a následně špatně používány.*

- *artikulace těchto osob není nijak zvlášť nápadná. Nejvíce pozměněna je melodie a dynamika řeči.*

b) sensorineurální nedoslýchavost

- dochází k tzv. *zkreslenému slyšení*, což ztěžuje především porozumění řeči

- v případě nepoužívání sluchadla může dojít až k úplnému neporozumění řeči.

- z konsonantů jsou problémy především se *sykavkami*

- mezi vokály jsou špatně slyšitelné „e“ a „i“.

U jedinců s těžkým sluchovým postižením a u neslyšících (s vrozeným či včasně získaným SP):

- *blokován spontánní rozvoj řeči*
- *dominantní roli při vnímání řeči má vizuální analyzátor*
- *2.-3.rok života – neslyší-li dítě mluvenou řeč, nenaučí se přirozeným způsobem (tj. odposlechem a nápodobou) vědomě vytvářet hlásky, skládat je do slov a seznamovat se s gramatikou mluveného jazyka*
- *problémy s rytmem a dynamikou řečového projevu a správnou melodií řeči .*
- *problémy s osvojováním slovní zásoby, s gramatikou a syntaxí jazyka.*
- *vytváření nesprávných stereotypů*
- *nápadnosti v artikulaci- artikulace s přehnanou silou a napětím, přehnané pohyby rtů, špatné pohyby jazyka a přehnané otvírání úst během mluvení.*

U jedinců, kteří sluch ztratili až v průběhu života

- není možné přesně stanovit, jak bude jejich řečový projev vypadat a jakého stupně vývoje dosáhnou.
- záleží na době vzniku sluchového postižení, jeho stupni a typu a dosaženém stádiu rozvoje řeči v okamžiku ztráty sluchu.

- pokud nebyla řeč u malých ohluchlých dětí dostatečně fixována a pohybuje se v nepříznivých podmínkách, mohou se jejich řečové návyky rozpadat a může dojít k **„tzv. řečové regresi“**.

- lidé, kteří ztratili sluch v době, kdy již měli mluvenou řeč osvojenou, mají nespornou výhodu jazykové znalosti. Mají již vytvořené řečové stereotypy, ovládají gramatiku a syntax mateřského jazyka a velkou slovní zásobu, jejíž znalost jim významně pomůže při odezírání.

Jedinci s kochleárním implantátem

- musí se naučit kochleární implantát používat, pomocí něj slyšet a vnímat okolní zvuky, které odlišují od mluvené řeči a porozumět jí.
- úspěch rehabilitační práce po kochleární implantaci závisí na několika základních faktorech : *věk dítěte, doba vzniku sluchové vady, přidružené problémy (LMD, DMO), inteligence dítěte, jeho nadání pro řeč, schopnost využití zbytků sluchového vnímání, způsob, jakým bylo dítě před implantací rehabilitováno, ale i míra aktivity rodičů při rehabilitační práci.*

Po naprogramování řečového procesoru

Dítě se musí naučit:

- uvědomovat si vlastní hlasový projev, užívat jej a vnímat i hlasové projevy ostatních v okolí.

- postupně se učí rozlišovat krátký, dlouhý, vysoký, hluboký, tichý a hlasitý zvuk, jeden a více po sobě jdoucích zvuků s cílem naučit se účinně a přirozeně komunikovat mluveným jazykem.

- k rozvíjení slovní zásoby slouží hry, pomocí nichž si dítě přirozeně nová slova zapamatuje a také je opakovaně používá.

Rehabilitaci přímo ovlivňuje :

- *schopnost dítěte soustředit se, produkovat hlas, napodobovat řečové vzorce a správně dýchat. Každé dítě má specifické potřeby vzhledem ke svému vývoji řeči, jazykovému nadání a schopnosti používat jazykových struktur, které mají podstatný vliv na užívání spontánní řeči.*

- dále je důležité, jak se dítěti daří:
 - **odezírat**
 - **číst**
 - jaké má **hrubé a jemné motorické dovednosti a**
 - **dovednosti mluvené řeči,**

Pomocné artikulační znaky (PAZ)

- značky pomáhající při hláskové komunikaci
- používají se **při rozvíjení zvukové stránky mluvené řeči sluchově postižených dětí**
- *podporují správnou artikulaci příslušných hlásek*
- jejich počet odpovídá počtu hlásek mluveného národního jazyka
- vztahují se **k fonémům** x daktylní znaky ke grafémům
- **PAZ upozorňují na :**
 - SP děti se s PAZ seznamují v **MŠ**
 - PAZ splňují požadavek **multisenzoriálního vnímání**
 - **další fce. PAZ** : optická *analýza a syntéza* slova, podpora *zapamatování* jeho struktury, přesné pochopení jeho *gramatické struktury*

Literatura:

- BULOVÁ, A. Komunikace sluchově postižených. In VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998.
- HORÁKOVÁ, R. *Sluchové postižení. Úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012.
- HOUDKOVÁ, Z. *Sluchové postižení u dětí – komplexní péče*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-623-6
- KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 2002.
- LEONHARDT, A. *Úvod do pedagogiky sluchovo postižených*. Bratislava: Sapiencia, 2001.
- VANĚČKOVÁ, V. *Výchova řeči sluchově postižených dětí*. Praha: Septima, 1996